Mellom knapphet og overflod

OLJEPRODUSERENDE LAND I EN PRISTURBULENT TID

Midtøsten er ofte i det internasjonale mediebildet knyttet til krig, terror og andre former for voldelig konflikt. Det er imidlertid på det oljeøkonomiske området landene i Midtøsten har størst internasjonal betydning.

Dag Harald Claes er professor ved Institutt for statsvitenskap, Universitetet i Oslo.

overflod på olje på den ene siden og markedsprisen på den andre siden forstyrret. Prisendringer ble med rette primært betraktet som et uttrykk for endringer i OPECs evne og vilje til å styre produksjonen snarere enn endringer i den fysiske forekomsten av oljeressurser. Med prisøkningen de siste fem årene har dette endret seg. Denne prisøkningen kan i liten grad tilbakeføres til OPEC-landenes bevisste produksjonsbegrensninger siden disse landene har økt sin produksjon helt opp mot deres installerte produksjonskapasitet. Siden det heller ikke er noen klare politiske faktorer som fullt ut kan forklare den kraftige prisstigningen, har mange hevdet at prisøkningen er et uttrykk for en tiltagende ressursknapphet i oljemarkedet.

TEKST: Dag Harald Claes

SIDEN BEGYNNELSEN AV 1970-tallet har de oljeproduserende landene i Midtøsten vært hovedaktører i det internasjonale oljemarkedet. De har hatt stor markedsmakt i kraft av at de besitter to tredjedeler av verdens påviste oljereserver, tretti prosent av verdens oljeproduksjon og førti prosent av verdens råoljehandel. De dominerer også Organisasjonen av oljeproduserende land (OPEC) som riktignok også har medlemmer fra andre oljeprovinser i verden. Siden begynnelsen av 1980-tallet har OPEC-landene begrenset produksjonen av olje for å opprettholde en høyere pris på olje enn den tilpasningen man ville fått dersom oljeprodusentene hadde konkurrert med hverandre i et fritt marked. Siden disse produksjonsbegrensningene var bevisste markedspolitiske handlinger fra OPEC-landenes side, ble forholdet mellom knapphet eller

Knapphet på olje?

På kort sikt kan det i oljemarkedet oppstå knapphet som skyldes begrensninger i tilgjengelig produksjonskapasitet. Det kan ta flere år å bygge ut et oljefelt, ikke minst når det gjelder felt til havs, slik at man i perioder med raskt stigende etterspørsel får problemer med å levere tilstrekkelig olje. Konsekvensene av dette er at prisene stiger. På lengre sikt vil man derimot bygge ut ny produksjonskapasitet slik at denne formen for knapphet ikke vil være noe problem. Når man snakker om knapphet på lang sikt baserer dette seg på en forestilling om at selve ressursgrunnlaget er i fred med å tømmes. Utgangspunkt for slike antakelser er det geologiske faktum at det er en gitt mengde utvinnbare oljeforekomster i verden, slik at jo mer man forbruker jo mindre er det igjen. Prisen på olje vil i en slik situasjon stige etter hvert som oljeresursene tømmes. Det er i utgangspunktet vanskelig å avgjøre om en pågående

prisøkning skyldes kortsiktig eller langsiktig knapphet. I tillegg er det en rekke eksempler på at oljeprisen både stiger og synker av helt andre årsaker enn disse formene for knapphet, som for eksempel politiske og militære konflikter som involverer viktige oljeproduserende land.

En særlig populær variant av det langsiktige uttømningsargumentet finner vi i dag

*Det er få spor av fysisk knapphet i
den nyere oljehistorien.*

innenfor den såkalte “Peak Oil”-skolen. Denne tar utgangspunkt i M. King Hubberts arbeider. Han forutså korrekt i 1956 at amerikansk oljeproduksjon ville nå sitt toppunkt om femten år. Hubbert så for seg en produksjonsutvikling over tid hvor økende etterspørsel og forbedret utvinningsteknologi skapte en tiltagende produksjonskurve som så snur og faller etter hvert som ressursen tømmes, prisene stiger og etterspørselen faller. Man kan innenfor dette perspektivet få en meningsfylt diskusjon om hvor et slikt toppunkt for verdens totale oljeressurser befinner seg. For eksempel har en fremstående representant for dette perspektivet Colin J. Campbell hevdet at dette vil skje i 2010, mens en kritiker av dette perspektivet, Peter R. Odell, har brukt samme modell men finner at toppunktet vil komme i 2060.¹ Det knytter seg selvsagt en rekke usikkerhetsfaktorer til slike beregninger. Den kanskje mest fundamentale er størrelsen på verdens gjenværende utvinnbare oljeressurser.

Det finnes ingen systematisk kartlegging av verdens utvinnbare oljeressurser,

selv om den oljegeologiske kunnskapen om sedimentbassenger er forbedret.² Informasjon om oljereserver tilveiebringes i hovedsak av offentlige myndigheter i det landet oljen finnes, eller av oljeselskaper som driver leting og produksjon i de ulike oljeprovinsene i verden. Børsnoterte selskaper vil være underlagt juridiske forpliktelser til størst mulig sannferdighet i sine reserveanslag, siden dette er kurssensitiv informasjon. Like fullt viste det seg for noen år siden at oljeselskapet Shell bevisst hadde overdrevet sine reserveanslag blant annet på norsk sokkel.³ Mer problematisk er det at verken myndigheter eller selskaper i de mest ressursrike oljeprovinsene i verden er underlagt noen form for informasjonsplikt eller har insentiver til å kartlegge sine ressurser. Ikke minst fordi det er kostnader forbundet med slik kartlegging, og dette fremstår unødvendig i en situasjon hvor man har avdekket langt større ressurser enn man kan tenkes å få solgt i all overskuelig fremtid. Iran, Irak, Kuwait, Saudi Arabia og De forente arabiske emirater har alle påvist utvinnbare reserver som tilsier at dagens produksjonsnivå kan opprettholdes i mer enn seksti år. I en slik situasjon finnes det overhode ingen gode grunner til å lete etter mer olje. I tillegg til dette fremstår også den offisielle informasjonen som publiseres som tilfeldig, selektiv og upålitelig. Det er ofte ingen redegjørelse for metodevalg og definisjoner, og myndighetene bidrar i liten grad til oppklaring når offisielle data ikke stemmer med andre kilder.⁴ Dette har store konsekvenser for det totale ressursmessige kunnskapsgrunnlaget når de fem nevnte landene står for seksti prosent av verdens påviste oljereserver og 28 prosent av produksjonen (i 2006).

Figur 1. Betalingsbalansen i Gulf-landene 1970-2006, mill. dollar og dollar per fat (159 liter). Kilde: OPEC: Annual Statistical Bulletin, 2006.

Det er få spor av faktisk fysisk knapphet i den nyere oljehistorien. Snarere er det slik at jo mer olje verden har produsert, jo mer olje har man funnet. I følge BP Statistical Review of World Energy er verdens påviste oljereserver nesten doblet siden 1980, til tross for at verden har forbrukt 126 milliarder tonn olje i samme periode. Dette skyldes i noe grad nye funn, men også forbedret teknologi for utnyttelse av eksisterende funn. På etterspørselssiden har det også skjedd en betydelig effektivisering i bruken av olje. Særlig de industrielt høyt utviklede landene trenger langt mindre olje for å opprettholde og øke sitt utviklingsnivå enn hva som var tilfellet før 1980. Alle disse faktorene har fått mange oljeanalytikere til å trekke den slutning at den geologiske gitte forekomsten av oljeresurser er mer eller mindre uvesentlig for oljeprisen og markedsutviklingen. Særlig viktig er den antakelse at dersom oljeprisen skulle stige på grunn av utømming av olje-

ressursene, så fremstår investeringer i oljesektoren som relativt mer attraktive, slik at mer penger blir brukt på å fremskaffe nye oljereserver, noe som vil motvirke prisøkningen. Økt pris øker mengden utvinnbare ressurser som igjen reduserer prisen. Til slutt kan man selvsagt komme til en reell knapphetssituasjon, men da vil prisene gradvis stige og alternativer til oljen vil tvinge seg frem. Det knyttes gjerne en viss teknologioptimisme til dette, ved at menneskeheten neppe vil stå passive og se sitt eksistensgrunnlag rives bort, men snarere med kreativitet og oppfinnsomhet finne nye energiformer.⁵ Morris Adelman er kanskje den klareste talsmannen for dette perspektivet: "Whatever is left in the ground is unknown, probably unknowable but surely unimportant; a geological fact of no economic interest".⁶ Når det gjelder den aktuelle prisøkningen de siste årene, har Adelman hevdet at "the amount of oil available to the market over the next 25 to 50

years is for all intents and purposes infinite.”⁷ Bakgrunnen for Adelmans argument er at oljeprisen ikke er et brukbart signal om knapphet. Snarere mener han at det riktige uttrykket for graden av knapphet er hvor mye mer det koster å produsere et nytt fat olje til erstatning for det fatet som er forbrukt. Det paradoksale er at de fleste oljereserver i verden befinner seg i områder med fallende produksjonskostnader. Det vil si at det er billigere å produsere det neste fatet med olje enn det forrige. Skal vi tro Adelman, er det ingen gode grunner til å tolke de siste års oljeprisøkning som et uttrykk for at verdens oljeresurser er i ferd med å tømmes. Vi må derfor tilbake til de kortsiktige faktorene i oljemarkedet.

Økt oljeetterspørsel

Det er lite tvil om at den kraftige etterspørselsøkningen i Kina kom overraskende på aktørene i det internasjonale oljemarkedet. Dette har skapt kortsiktige kapasitetsproblemer. OPEC-landene har nå for første gang på 25 år produsert for full kapasitet alle sammen over flere måneder i strekk. Det er en vedvarende usikkerhet knyttet til den politisk ustabile situasjonen i Irak og den manglende gjenoppbygningen av Iraks oljeeksportkapasitet. Videre gjør de gjentatte terroraksjonene både i Midtøsten, Europa (Madrid og London), Asia (Bali) og USA (11.9) at markedsaktørene stadig anser det som sannsynlig med nye politiske konflikter og konfrontasjoner med utspring i, og konsekvenser for, det oljerike Midtøsten. Måten olje omsettes på i det internasjonale oljemarkedet i dag er en viktig betingelse for at slike former for usikkerhet skal gi seg utslag i oljeprisen. Frem til begynnelsen av

1970-tallet var det de internasjonale oljeselskapene som fastsatte oljeprisen, delvis gjennom stilltiende koordinering seg imellom. Fra begynnelsen av 1970-tallet og frem til midten av 1980-tallet var prisfastsettelsen i OPEC-landenes hender. De satte i første omgang felles offisielle salgspriser, men gled utover på 1980-tallet over i større grad av individuell prisfastsetting, med tiltagende bruk av skjulte rabatter. I dag er

OPEC-landene har nå for første gang på 25 år produsert for full kapasitet over flere måneder i strekk.

derimot prisen i de fleste oljekontakter relatert, direkte eller indirekte, til de oljepriser som noteres ved ulike internasjonale råvarebørser. Selv om ikke all olje handles på disse børsene, blir prisen på det meste av verdens olje derfor preget av de mekanismer som former prisen på den fysiske oljen eller de opsjonene på fremtidige oljeleveranser som omsettes på disse børsene. Dette innebærer at den daglige prisdannelsen i oljemarkedet er svært eksponert for ulike former for fremtidsoptimisme og fremtidspessimisme som til enhver tid råder blant verdens oljehandlere. Det gjør også selve oljeprisen mer eksponert for flokkmentalitet blant internasjonale finansielle investorer. For disse er det å handle olje én av flere mulige måter å oppnå kortsiktig fortjeneste. Oljeprisen kan dermed i gitte situasjoner påvirkes av helt oljefremmede faktorer, som for eksempel at IT-aksjer i perioder har vært oppfattet som spesielt attraktive og oljeopsjoner dermed relativt sett lite attrak-

Figur 2. Oljeproduksjonen 1965–2005 målt i millioner fat (159 liter) per dag. Kilde: BP Statistical Review of World Energy, 2007.

tive. Den enkelte oljelast kan omsettes en rekke ganger fra den forlater produksjonsbrønnen og til den når raffineriet, samtidig som de finansielle instrumentene florerer på oljebørsene som på aksjebørsene. Dette gir grobunn for rent spekulativt motiverte oljehandlere, hvor kjøp og salg av olje ikke motiveres med behov for oljen, men kun en forventning om fremtidige prisendringer.⁸ Slike forventninger om fremtidige prisendringer kan lett føre til selvoppfylgende profetier for oljespekulantene. For den enkelte spekulant spiller det egentlig ingen rolle om man tror det er noen gode grunner til at oljeprisen skal stige i fremtiden. Dersom det er grunn til å tro at andre tror oljeprisen vil stige bør man forholde seg som om den kom til å gjøre nettopp dét, det vil si å kjøpe olje i dag. Dersom mange tenker slik, øker oljeetterspørselen og prisen stiger. I økonomisk litteratur kalles dette solflekkenefenomenet.⁹ Det

henspeiler på at en helt tilfeldig faktor (som solflekkeaktiviteten) kan danne grunnlaget for markedsaktørers rasjonelle forventninger. Slike mekanismer kan skape stor volatilitet i de markeder hvor de opptrer.

Alt dette er eksempler på kortsiktige faktorer som er medvirkende årsaker til dagens relativt høye oljepris. Samtidig er det jo slik at de oljeproduserende landene ikke har noe spesielt imot økte inntekter. Dette bringer oss over til spørsmålet om hvordan den politiske og økonomiske markedsstrategien til de dominerende oljeproduserende landene i Midtøsten påvirkes av den vedvarende høye oljeprisen.

Konsekvenser for OPEC-samarbeidet

OPEC understreker stadig at organisasjonens markedsmessige målsetting er et stabilt oljemarked, med sikker forsyning til konsumentlandene, jevne inntekter til pro-

duzentene og rimelig avkastning til investorer i oljeindustrien. Man trenger naturligvis ikke tro på omsorgen for produsenter og selskaper. OPECs grunnleggende utfordring kan like gjerne uttrykkes som det å skulle oppnå en høyest mulig pris, samtidig som man ikke undergraver etterspørselen etter olje. Også dette tilsier stabile priser. Problemet er å finne det prisnivået som ivaretar disse to hensynene samtidig. Dagens oljepris har for eksempel allerede stimulert til økt kullforbruk. Det kinesiske kullforbruket er bortimot doblet i løpet av de siste seks årene. Fra 2005 til 2006 økte verdens oljeforbruk med 0,7 prosent, mens kullforbruket økte med 4,5 prosent.¹⁰ Ingen andre energikilder hadde høyere global forbruksvekst enn kull. Oljeprisen er også en spore til økt bruk av andre energikilder og til energieffektivisering. En slik utvikling er ikke i OPEC-landenes interesse. Ingen av disse landene har sterke miljøbevegelser eller andre ideelle motiver som motvekt til oljeinteressene.

Når oljeinteressene dominerer politikkutformingen i et land som Norge, er det liten grunn til å forvente noe annet i de dominerende oljeproduserende landene i Midtøsten. På den annen side vil de oljeproduserende landene i Midtøsten påvirkes svært negativt av den globale oppvarmingen. Et dilemma for disse landene er forholdet mellom de negative effektene av klimaendring på deres eget eksistensgrunnlag og den negative effekten av tiltak mot klimaendringer på deres helt dominerende inntektskilde: oljeeksporten. Endringer i oljeprisen har direkte og tidvis dramatisk effekt på betalingsbalanse og offentlige finanser i de oljeproduserende landene. I Norge merket vi dette da

oljeprisen falt kraftig våren 1986. Regjeringsskiftet i mai 1986 ville neppe skjedd uten dette prisfallet, og Brundtland-regjeringens hestekur i norsk økonomi med devaluering og høy rente, ville neppe vært nødvendig.

Som figur 1 viser er oljeprodusentene i Midtøsten godt vant med konjunktursvingninger. Den siste prisøkningen har brakt inntektsnivået til nye høyder, merk dog at figuren er basert på løpende dollar. Figuren viser imidlertid også at alle tidligere prisøkninger har gitt kortvarig bedring i disse landenes betalingsbalanse. Prisen har i alle tilfeller falt tilbake, med påfølgende negative konsekvenser for offentlige budsjetter. For utformingen av et lands økonomiske politikk er denne form for ustabilitet svært skadelig. Det er naturligvis fint å få økte inntekter, men når man tilpasser seg en høyere inntektsstrøm og denne så forsvinner igjen er omstillingsproblemene betydelige. Ikke minst fordi folks forventninger ikke like lett skruses ned som opp, enten det dreier seg om norske lønnsinntakere eller yngre medlemmer av huset Saud.

Samtidig er det slik at ingen oljeprodusenter kan tenkes å kunne opprettholde samme inntektsnivå ved å øke produksjon dersom markedet oversvømmes av olje og prisen faller. Saudi-Arabia forsøkte en slik priskrigsstrategi høsten 1985. Primært for å tvinge de andre oljeprodusentene til produksjonskutt i en situasjon hvor Saudi-Arabia hadde forsøkt å opprettholde prisen ved ensidige produksjonskutt over en fireårsperiode. Selv om Saudi-Arabia etter hvert firedoblet produksjonen hjalp det lite på kort sikt når prisen falt til en firedel av

Oljetårn i Irak, 1932.

hva den var på begynnelsen av 1980-tallet. Dette forteller også at dersom OPEC-landene skal ha noen som helst sjanse til å styre det internasjonale oljemarkedet må de stå samlet. Selv ikke Saudi-Arabia, verdens største oljeeksportør, kan bære byrdene ved markedsregulering alene. I dag virker samholdet i OPEC relativt solid, selv om det er vanskelig å måle i en situasjon med høye priser og høyt produksjonsvolum. Det er når prisene faller og produksjonen må kuttes at solidariteten

*Oljeprisen er også en spore til økt
bruk av andre energikilder og til
energieffektivisering.*

utfordres. OPEC fikk i år sitt første nye medlem på 36 år når Angola sluttet seg til organisasjonen. To medlemmer, Ecuador og Gabon, har tidligere gått ut av organisasjonen. OPEC-landene står i dag for 43,6 prosent av verdensproduksjonen. Dette er høyere enn på åttitallet, men andelen har vært forholdsvis stabil siden begynnelsen av nittitallet. De fleste forventer økning i denne andelen basert på en antakelse om uttømming av reserver i land utenfor OPEC.

Som nevnt innledningsvis er det geologiske kunnskapsgrunnlaget fundamentalt usikkert, noe som også til-sier varsomhet med hensyn til estimater på fremtidig produksjon i de ulike oljeprovinser i verden. Som illustrasjon kan nevnes at i 1980 var anslaget på de gjenværende oljereservene i oljeproduserende land utenfor OPEC rundt 200 milliarder fat. Siden den gang har disse landene produsert 460 milliarder

fat.¹¹ I dag er anslaget på deres gjenværende olje-reserve over 300 milliarder fat.¹²

OPEC fungerer i stor grad som et kartell i det internasjonale råoljemarkedet.¹³ Ethvert effektivt kartell må løse fire oppgaver: (i) fastsette pris for alle medlemmer, (ii) fastsette produksjonsnivået for alle medlemmer samlet, (iii) fordele produksjonskvoter og (iv) oppdage og straffe kvotejuksere. OPEC har hatt store problemer med alle disse oppgavene. OPEC forsøkte på 1970-tallet å styre det internasjonale oljemarkedet ved å fastsette offisielle priser for medlemslandene. I 1982 gikk organisasjonen over til å fastsette produksjonskvoter for det enkelte medlemslandet, med sikte på at dette skulle generere den ønskede oljeprisen. Når det gjelder kriterier for fastsettelse av individuelle produksjonskvoter, har over førti ulike kriterier vært diskutert i organisasjonen. De første kvotetildelingene i mars 1982 var ikke basert på noen avgitte kriterier i det hele tatt.¹⁴ Det totale fastsatte produksjonsnivået har vært endret i tråd med OPEC-landenes oppfatninger av markedssituasjonen. Det har vært betydelig prøving og feiling i de 25 årene kvotesystemet har eksistert. På toppen av dette kommer det incentivet alle produsentene har til å unndra seg de produksjonsbegrensningene som følger av kvotesystemet. I tråd med klassiske teorier om kollektiv handling¹⁵ er det en klar tendens til at de store OPEC-landene er mer lydige i sin produksjonspolitik enn de små landene. Det klareste unntaket er De forente arabiske emirater (UAE). Forklaringen på dette kan skyldes at UAE egentlig har et dobbelt kollektiv handling-sproblem. Kvoten er tildelt emiratene samlet, men de fastsetter sitt produksjonsnivå hver for seg. Det føderale nivået har liten

eller ingen innflytelse over de enkelte emiratenes oljepolitikk. Dermed driver de et kollektiv handlingsspill seg imellom først før de deltar i forhandlingene og tautrekkingene innenfor OPEC.¹⁶ Videre skal man være forsiktig med å tolke kvote-overholdelse fra Iran og Irak som uttrykk for bevisst lydighet overfor OPEC. Deres produksjonsnivå er i lange perioder blitt redusert som følge av krigshandlinger og politiske konflikter internt. Slik sett har konflikter mellom oljeproduserende land i Midtøsten som har redusert de involverte landenes produksjonskapasitet, gjort det økonomiske samarbeidet mellom de samme landene innenfor OPEC lettere. Jo mindre de kan produsere i utgangspunktet, jo lettere er det å bli enig om produksjonskvoter som begrenser tilbudet og hever oljeprisen.

Oljeprisen har beveget seg kraftig både opp og ned og opp igjen de siste tretti årene. Som nevnt over har dette hatt betydelige nasjonaløkonomiske konsekvenser for OPEC-landene. Jeg tviler på at prisen ville svingt mer uten OPEC. Mest sannsynlig ville den vært noe mer i ro. Jeg er derimot helt overbevist om at uten OPEC ville oljeprisen vært lavere og de oljeproduserende landene dermed fattigere.

OPEC-landene og andre produsenter

OPEC-landene har imidlertid ikke bare seg selv å holde orden på. Siden begynnelsen av 1980-tallet har de i økende grad også måttet forholde seg til oljeeksportører som står utenfor organisasjonen. OPECs markedsandel var omkring femti prosent i første halvdel av 1970-tallet. I første halvdel av 1980-tallet var den falt til ca. tretti prosent. Siden 1991 har den ligget omkring førti prosent. Prisøkningen OPEC foretok

på 1970-tallet tiltrakk seg nye produsenter, mens prisfallet midt på 1980-tallet dempet denne tendensen. Produsentene utenfor OPEC opptrer i liten grad koordinert, og når de gjør det, så skjer dette oftest i samarbeid med OPEC. OPECs rolle på produksjonssiden av markedet strekker seg derfor utover den markedsandelen medlemmene selv står for. Ikke minst har Norge ved flere anledninger samarbeidet forholdsvis tett med OPEC-landene når disse har gjennomført produksjonskutt for å stabilisere oljeprisen.

En av de mest seiglivet prediksjonene blant oljeanalytikere har vært at oljeproduksjonen utenfor OPEC snart vil falle. Som figur 2 viser, bør denne antakelsen modifiseres noe. De siste ti årene har oljeproduksjonen utenfor OPEC flatet ut. Det er liten tvil om at det er begrenset mulighet for økt produksjon i flere av de oljeprovinsene som ble oppdaget på 1960- og 70-tallet, men det finnes fortsatt en rekke interessante uutforskede områder, som for eksempel de norske nordområdene. Et hovedtrekk i oljeindustrien de siste tiårene er imidlertid at ny teknologi har gjort det mulig å utvinne stadig større andeler av eksisterende felt. Dermed har produksjonsperioden for en rekke små og store oljefelt blitt forlenget langt utover det som fremsto som mulig når feltene ble åpnet. Oljefeltene i Nordsjøen er ikke minst et fremtredende eksempel på dette. For eksempel falt produksjonen på Ekofiskfeltet kraftig på 1980-tallet, men i motsetning til antakelsene gjorde nye investeringer og oppgraderinger det mulig å øke produksjonen igjen. I dag produserer Ekofiskfeltet nesten like mye olje som i toppårene på slutten av 1970-tallet. Det er ingen grunn til at denne tendensen skal stoppe helt opp.

I tillegg kommer det forhold at en vedvarende høy oljepris vil stimulere til økt leteaktivitet og gjøre en rekke felt lønnsomme å bygge ut som ikke var attraktive når prisen var rundt tjue dollar per fat. Forblir oljeprisen høy, er det derfor god grunn til å forvente ny vekst i oljeproduksjonen utenfor OPEC.

I tillegg til dette er det en rekke signaler fra oljekonsumerende land, ikke minst innenfor EU, om behovet for å redusere oljeforbruket av for å motvirke globale klimaendringer. Det er derfor ikke så underlig at OPEC-landene i den aktuelle situasjon er noe forbeholdne med hensyn til å gjøre store investeringer for å finne mer olje. OPEC-landene kunne komme i den situasjon at de investerte i økt produksjonskapasitet som de i neste omgang ikke kunne utnytte uten at det ledet til et for dem uønsket prisfall.

Midtøsten enda viktigere i fremtiden

Selv om oljeproduserende land utenfor OPEC skulle evne å opprettholde det nåværende produksjonsnivået i flere tiår fremover, samtidig som oljekonsumentene skulle evne i alle fall å dempe veksten i oljeforbruket (en betydelig reduksjon virker svært lite sannsynlig), så vil de oljeproduserende landene i Midtøsten i all overskuelig fremtid dominere oljemarkedet i kraft av sin helt overlegne andel av verdens oljeressurser. De besitter over seksti prosent av ressursene. Som nevnt kan enkelte land opprettholde dagens produksjonsnivå i mer enn seksti år, dvs. utenfor enhver rimelig økonomisk (og ikke minst politisk) planleggingshorisont. I dagens aktuelle situasjon har prisøkningene på sett og vis løpt fra OPEC-landene. De er i realiteten tilbake i 1970-tallets situasjon hvor den

kunne øke prisen og opprettholde (og til dels øke) produksjonen. Deres nøkterne tilbakeholdenhet skyldes nettopp erfaringene med konsekvensene av deres egen politikk den gangen: den mislykte kampen for å holde prisen opp i første halvdel av 1980-årene og det dramatiske prisfallet i 1986. De ønsker ikke å gå den veien en gang til og gjentar isteden til det kjedsommelige at det ikke er fysisk knapphet på olje i markedet: "While market fundamentals do not indicate that additional supply is necessary at this time, OPEC stands ready to relieve any emerging tightness in the crude oil market".¹⁷ På den annen side har de liten grunn til å beklage dagens prisøkning, så lenge den ikke reduserer etterspørselen, noe den så langt ikke har gjort. Siden dagens pris, i alle fall til en viss grad, skyldes oljespekulantenes usikkerhet med hensyn til OPEC-landenes mulighet til å dekke fremtidig etterspørsel, kan det være gode grunner for de oljeproduserende landene til nettopp ikke å redusere denne usikkerheten. Å overlate styringen til markedsaktørene har ved tidligere anledninger som oftest båret galt av sted for OPEC. I dagens situasjon kan det være at nettopp en slik tilbaketrukket strategi kan være den beste måten å balansere ønsket om høye inntekter med ønsket om å opprettholde en høy og stabil etterspørsel etter olje.

• f •

- 1 Campbell, Colin J. (ed.): The Essence of Oil and Gas Depletion, Essex, UK: Multi-Science Publishing Co. Ltd. 2003; Odell, Peter R.: Why Carbon Fuels Will Dominate the 21st Century's Global Energy Economy, Essex, UK: Multi-Science Publishing Co. Ltd. 2004.
- 2 Knut Bjørlykke: "Høy pris for den siste oljen" Dagens Næringsliv 3. august 2007.
- 3 <http://www.icmr.icfai.org/casestudies/catalogue/Business%20Ethics/BECG040.htm>.

- 4 Rosser, Kevin: "Review of Statistical Sources: Petroleum Statistics for the Mideast Gulf" i The Journal of Energy Literature, vol. 6, nr. 2, 2000, s.32-54.
- 5 Simon, Julian: The Ultimate Resource 2, Princeton: Princeton University Press, 2nd edition 1996.
- 6 Adelman, Morris: "Modelling World Oil Supply," The Energy Journal, Vol. 14. Nr. 1, 2003, s. 1-33.
- 7 The Economist, April 30, 2005.
- 8 Mabro, Robert: "The International Oil Price Regime: Origins, Rationale and Assessment," The Journal of Energy Literature, Vol. 11, Nr. 1, 2005, s. 11.
- 9 Cass, David og Karl Shell: "Do Sunspots Matter?", Journal of Political Economy, Vol. 9, nr. 2, 1983.
- 10 BP Statistical Review of World Energy, June 2007 s. 35.
- 11 Adelman, Morris: "The Real Oil Problem" i Regulation (spring 2004).
- 12 BP Statistical Review of World Energy (2007).
- 13 Et kartell kan defineres som "a group of sellers operating in unison to reduce output below competitive levels in order to obtain a price above competitive levels." Walter J. Mead: "The OPEC Cartel Thesis Reexamined: Price Constraints from Oil Substitutes" Journal of Energy and Development 11(2) (1986) s. 215.
- 14 Al-Chalabi, Fadhil J.: OPEC at the Crossroads. Oxford: Pergamon Press (1989).
- 15 Olsen, Mancur The Logic of Collective Action Cambridge: Harvard University Press (1965).
- 16 Claes, Dag Harald The Politics of Oil-Producer Cooperation Boulder: Westview Press (2001) s. 264-269.
- 17 OPEC Monthly Oil Market Report, June 2007 s. 3.